

PÁN

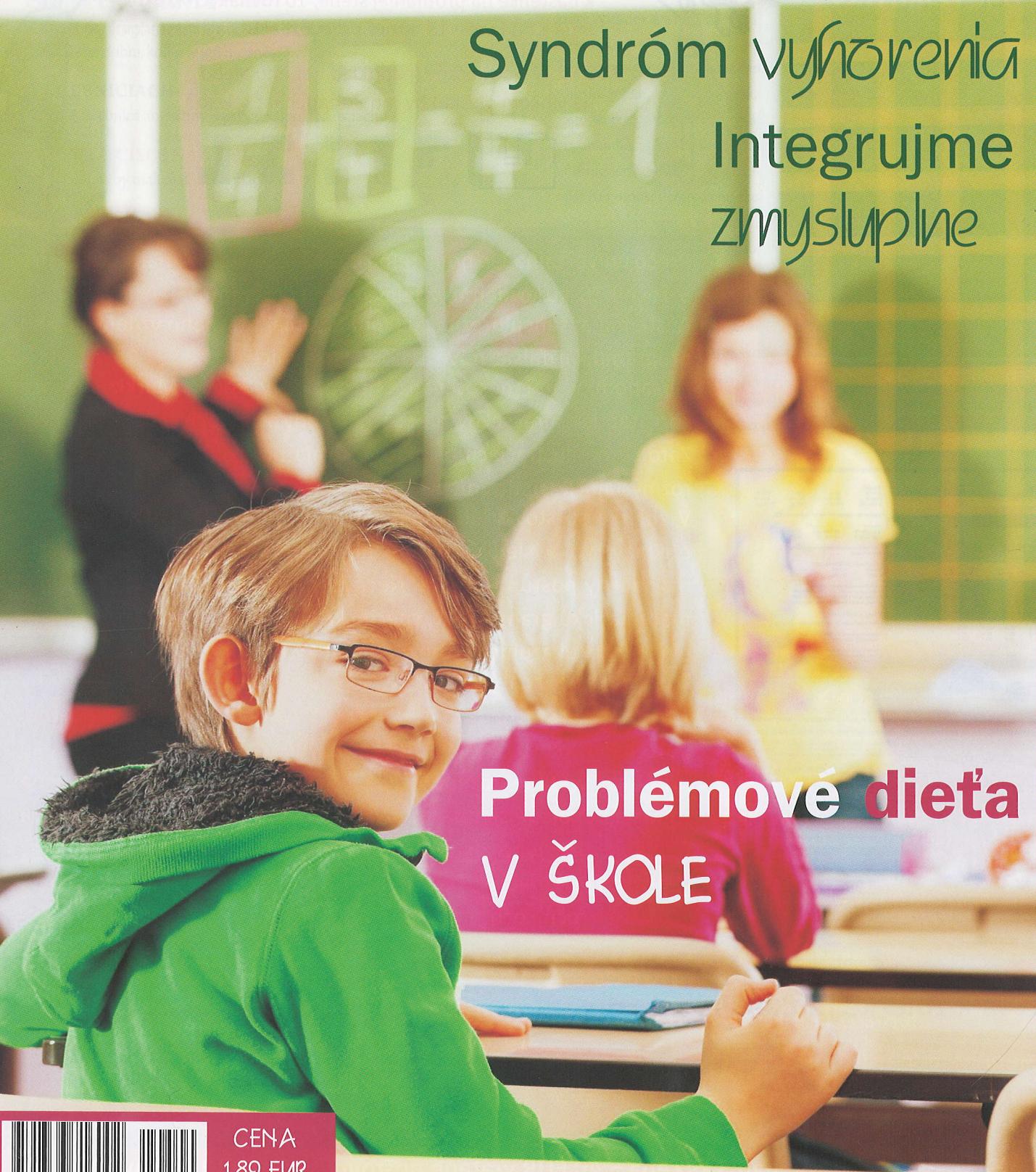
UČITEL'

ČASOPIS PRE UČITEĽOV, RODIČOV A ŽIAKOV

ČÍSLO 1 - ROČNÍK 5. - rok 2012

Syndróm výhořenia
Integrujme
zmysluplné

Problémové dieťa
v ŠKOLE

9 771336 716002

CENA
1,89 EUR
20500

Problémové dieťa V ŠKOLE

„Čo má človek robiť, keď sa to nedarí a problém v škole pretrváva?“ povzdyhol si nejeden z rodičov, ktorí zaklopali na dvere riaditeľne školy. Mnohí sedeli na stoličke a pri reči si pomalými pohybmi treli o seba dlane alebo zúfalo cez zaslzavené oči prosili o pomoc.

„Nás syn už odmieta chodiť do školy, ba nenávidí sa učiť, keď má písat domáce úlohy, tak je v dome peklo. Počúvame len stažnosti od učiteľov, aký je neposedný, vyrušuje alebo behá po chodbe, nechce písat, alebo vôbec odmieta pracovať na hodinách. Je pomalší v tempe, nestíha za ostatnými, nedokáže sa dlhšie sústrediť a jeho pozornosť je rozptýlená.“

„Niekoľko, koho si zamilujete, živná pôda frustrácie, zdroj hyperaktivity a nesústredenosť, vzdorovitosti, a nekonečná hádanka – to sú deti so špecifickými vývinovými poruchami v učení a správani.“

Tieto deti sa od ostatných odlišujú jedným slovom, sú mimoriadne. Sú to normálne deti, ktoré sú mimoriadne

citlivé, emocionálne, vytrvalé, vnímavé, a mimoriadne neochotné na zmenu v porovnaní s druhými detmi. Niektoré z nich sú ako loptičky v debničke plnej guľôčok. Keď ostatné deti vyskakujú pol metra, problémové dieťa skáča až k stropu.

Výsledky výskumu, v ktorom sa skúmali reakcie okolia na deti so špecifickými vývinovými poruchami učenia (ďalej len ŠPU) (In: Pokorná, 2001), upozornili na to, že:

1. Situácia v rodine

Takéto deti sú menej rady doma, častejšie sú telesne trestané, častejšie odporújú rodičom, sú označované ako leniví, vycítajú sa im zlé výkony v škole, majú menej času na hranie. Odpovede rodičov vyjadrovali, že sú menej často spokojní so školskými výkonomi svojich detí, vyjadrovali obavy o uplatnení detí v zamestnaní. Spôsob výchovy bol prevažne autoritatívny a rodičia sa s deťmi menej rozprávali.

2. Postoje učiteľov

Takéto deti boli hodnotené ako menej nadané, nedostatočne sa vedia vyjadrovať, ľahko chápú a pomaly myslia, prejavujú menej záujmu o školskú prácu a sú bez fantázie. Sú označované za nepozorné, lenivé, neovládajú sa, uzavreté, ľahostajné, nesamostatné, rýchlo sa unavia. Deti zase vnímali svojich učiteľov ako netrpezlivých a že ostatným deťom nadržiavajú. Príčom im učitelia nedôverujú a málokedy s nimi nadväzujú kontakt. Deti mali rady školu, ale po čase si vybudovali averziu. Nechut spôsobovalo i to, že často sedeli nad domácou úlohou veľmi dlho, aby ju vyriešili.

3. Postoje spolužiakov

Boli terčom posmechov zo strany spolužiakov, cítili sa osamotené a menej často nadväzovali pozitívny vzťah k spolužiakom. Hovorili o tom, že ich druhí urážajú. Myšeli si, že majú málo priateľov a veľa nepriateľov.

4. Postoje detí k sebe samým

Sú presvedčené, že majú častejšie smolu ako ich spolužiaci. Ľahko sa unavia a sú často smutné. Ľahko nesú tresty rodičov. Školské úlohy považujú za ľahké, ľahko sa prispôsobujú škole. Nemyslia si, že sú lenivé a neschopné. Priznali, že sa ľahko rozčúlia a s druhými detmi nevychádzajú vždy dobre. Nepriaznivo hodnotili svoje výkony a svoje vedomosti.

ŠPU vplývajú na celkový psycho-sociálny vývin jedinca, musia sa vyrovnáť nielen s kognitívnym deficitom v určitej oblasti, ale i s reakciami okolia, ktoré nebývajú veľakrát príjemné. Často môžu mať takéto deti **problémy so sociálnym poznávaním**. Sociálne zručnosti sa človek musí učiť. To, do akej miery sú rozvinuté naše sociálne zručnosti, závisí od nášho kognitívneho systému a jeho schopnosti porozumieť sociálnym konvenciam. Takéto deti nemusia vedieť predpokladať sociálne dôsledky svojho správania. Nemajú vzhľad do toho, ako sú vnímané okolím. Najviac si takéto správanie všimnú ich rovesníci, ktorí to môžu vnímať ako čudné a odlišné od ich správania. Nezypadajú do kolektívu, a tak sa z nich môžu stať samotári. Tu môžu pomôcť rodičia tým, že dieťaťu ukážu, ako si získať priateľov. Môžu s dieťaťom nacvičovať rôzne sociálne situácie, aby sa dieťa naučilo v nich správať. Treba myslieť pri tom na to, že pokrok ide pomaly. Takéto deti potrebujú pracovať na zvýšení svojej sebaúcty a naučiť sa zvládať trápenie. Môže v tom pomôcť aj učiteľ, ktorý zasiahne tak, aby k nepríjemným situáciám nedochádzalo.

K ďalším problémom, s ktorými sa môžeme stretnúť u takýchto detí a na ktoré by sme mali upriamiť intervencie v snahe redukovať nevhodné správanie, patrí **vyhýbanie sa škole**. Súvisí so strachom prameniacim z ľahkostí s učením alebo zo sociálnych problémov, ktoré deti zažívajú, keď sú v škole. Takéto deti môžu byť vystrašené z prehry alebo ich iní môžu trápiť, resp. sa ich stráňať. Niekoľko sa deti môžu vyhýbať konkrétnym predmetom, napr. dyskalkulik sa bude vyhýbať matematike, dyslekтик jazykom. Rodičia si môžu všimnúť

opakujúce sa dni, keď dieťa v škole chýba.

Ďalším nevhodným správaním je **vyhýbanie sa domácim úlohám**. Veľa detí s ŠPU sa vyhýba robeniu si domáčich úloh, čo môže byť zapríčinené tlakom v rodine. Keď si dieťa nedokončí domácu úlohu, rodičia by mali najprv skontrolovať, či je domáca úloha taká ťažká, alebo je toho na dieťa príliš veľa. Ak áno, je dobré sa o tom porozprávať s učiteľom. Ak je úloha adekvátna, je potrebné, aby rodičia naučili dieťa organizovať samo seba efektívny spôsobom, pracovať na jeho časovom manažmente. Nie je dobré robiť úlohu s dieťaťom, aby neočakávalo, že niekto iný zaň spraví úlohu. Dobré je, ak je rodič nablízku, avšak sám nehrá aktívnu úlohu.

nedostáva úlohy, ktoré sú nad jeho možnosti a tiež by nemalo byť kritizované za svoj neúspech. Dieťa by malo byť za snahu chválené i napriek tomu, že práca nemusí byť urobená dokonale. Dieťaťu treba vysvetliť, prečo je dôležité nepodvádzat a byť čestný.

Vzhľadom na neustále prezívané neúspechy v akademickom prostredí môže byť narušená sebaúcta detí s ŠPU. Nevážia si samy seba, nevidia svoje silné stránky.

Agresívne správanie zakrýva nízku sebaúctu. Dieťa, ktoré neuspelo, si môže vylievať hnev na iných deťoch. Jedinec, ktorý sa necíti dobre, môže demonštrovať svoju moc na iných. Deti by sa mali naučiť, ako zvládať svoje agresívne pocity, napr. ísť na prechádzku, skákať na

dieťaťu ponúknutú alternatívnu možnosť výberu.

K pasívnej stratégii patrí **vzdávanie sa**. Niektoré deti sa naučia zvládať ťažkosti tým, že sa vzdajú. Pri školskej práci alebo pri hrách ustúpia vo chvíli, keď narazia na problém a často odmietnu pokračovať. Rodičia by sa mali s dieťaťom porozprávať a vysvetliť mu, prečo je dôležité vytrvať. Úlohy by nemali byť nad schopnosti dieťaťa a dôležitá je pochvala.

Pasívnu strategiou je aj **ústup**, keď niektoré deti reagujú na problém tým, že sa stiahnu. Vyhýbajú sa kontaktu s ľuďmi, ktorí sú mimo rodinu. Toto správanie môže mať príčinu v nedostatku sociálnej zručnosti alebo v depresii.

Dieťa tak môže myslieť na rodiča ako na zdroj, ktorý môže zavolať vo chvíli, keď potrebuje poradiť. Ak domáca práca vyžaduje dlhšie obdobie na realizáciu, rodič môže pomôcť dieťaťu s časovým rozvrhom, rozdeliť prácu na viac etáp. Bez tejto pomoci môže dieťa zostať zahľtené povinnosťami a pracovať na poslednú chvíľu.

Ďalšou pasívnu stratégiou, ktorú využívajú, je **sledovanie televízie**. Televízia môže pre deti s ŠPU predstavovať rozptýlenie od všetkých problémov, ktoré zažívajú v škole alebo vo svojom sociálnom živote. Pomôcť môžu volnočasové krúžky a aktivity.

Podvádzanie je ďalším spôsobom, ako sa vyrovnať s neúspechom. Môže k tomu dochádzať v škole alebo doma. Je potrebné sa v takejto situácii uistieť, že dieťa

trampolíne, počúvať hudbu, boxovať do boxovacieho mecha alebo použiť vankúš.

Ako teda na výchovu a vzdelávanie týchto detí v školách a v rodinách?

K ďalšiemu nevhodnému spôsobu patrí **kontrola správania**. Niekedy sa deti s ŠPU snažia ovládnúť druhých. Hovoria ostatným, čo majú robiť, stavajú sa dospelým na odpor, snažia sa získať moc a kontrolu nad situáciou. Dobré je, ak rodičia vymedzia dieťaťu nejakú oblasť, v ktorej môže mať kontrolu, napr. výber oblečenia, vyberanie vecí v supermarketu alebo na čo môže využiť svoje vreckové (bez udávania dôvodu). Možno tiež dieťaťu prideliť nejaké príjemné úlohy, ktoré zvýšia jeho zodpovednosť a odmeniť ho za to. Tiež je dobré vysvetliť mu, že niektoré úlohy sú v jeho poli pôsobnosti a iné nie. Ak dávame dieťaťu nejaké inštrukcie, je dobré

V rámci organizácie výchovno-vzdelávacieho procesu v súkromnej základnej škole sa potvrdilo, že žiaci s vývinovými poruchami učenia a správania potrebujú pre svoj optimálny osobnostný rozvoj uplatňovať vo výchove a vyučovaní viaceré špecifické didaktické formy, metódy a prostriedky. Spomenieme niektoré:

- uskutočňovať variabilitu rozvrhu hodín a do rozvrhu zakomponovať aj tzv. „dvojhodinovky“, ktoré umožňujú v prípade žiakov s vývinovými poruchami učenia a správania kvalitnejšie prebrať obsah vzdelávania, žiakov aktivizovať, docieľiť ich lepšie a efektívnejšie zapamätanie učiva bez každodennej prípravy na vyučovanie,

ktorú už po obede nezvládajú, mať menej domáčich úloh na druhý deň, viac ich motivovať učiť sa

- posledné vyučovacie hodiny (5., 6. hodinu) najmä posledné dni v týždni (štvrtok, piatok) skratiť na 40 minút, keďže u týchto detí nastupuje oveľa rýchlejšie než v bežnej populácii detí strata koncentrácie pozornosti, strata motivácie, zvýšenie unaviteľnosti a agresívneho reagovania (verbálneho aj fyzického)
- vyberať deti z vyučovacej hodiny vždy, ak nastane rušivé správanie a rozlepšovanie triedneho kolektívu, a vzdelať ho prostredníctvom aktivít špeciálneho pedagóga, asistenta učiteľa či školského psychológika
- rozvrh hodín pripraviť tak, aby v piatok mali žiaci iba 4 vyučovacie hodiny, keďže únava z celého týždňa vyvoláva u nich negatívne prejavy správania, ako napr. zvýšenie verbálnej a fyzickej agresivity a násilia voči sebe navzájom, ale aj voči učiteliom, rezignáciu, apatiu, demotiváciu, nesústredenosť, neschopnosť adekvátnie reagovať na otázky a pokyny učiteľa a i.
- hodiny telesnej výchovy, ktoré v prípade prítomnosti väčšieho počtu detí s poruchami správania sú aj napriek asistencie dvoch ďalších pomocníkov učiteľa častejšie len kontrolou disciplíny a sledovaním vzájomného neubližovania, orientovať blokovo na športové aktivity, výlety, prechádzky, branné cvičenia a v prípade škôl s takouto koncepciou postupne uvažovať o zmene náplne TV
- raz týždenne, a to skutočne systematicky a pravidelne po celý školský rok, realizovať tzv. psychologické komunity (v rámci triednickej hodiny, etickej výchovy), na ktorých žiaci spolu s riaditeľom školy a so školským psychológom predebatovávajú problémy tried a hľadajú adekvátnie riešenia v atmosfére partnerstva a priateľstva
- pri výrazne zvýšenej únave žiaka či jeho agresívnom reagovaní, alebo negativizme umiestniť dielu kedykoľvek, keďže je to vzhľadom na jeho psychický stav a edukáciu v triede potrebné, do relaxačnej miestnosti, kde spolu s asistentom učiteľa počúva hudbu (využitie psycho-walkmanov na audivizuálnu stimuláciu), číta si, rozpráva sa, prezerá knižky, pokojne leží a i. Až po upokojení ho opäť zaradiť do procesu vyučovania

• počas celého školského roku zabezpečiť v školskom prostredí a v každodennej práci s detmi s poruchami učenia a správania čo najviac stereotypov a rituálov, pretože každý, aj najmenší podnet vyvoláva u nich neadekvátna a nepredvídateľné správanie a reagovanie, ako napr. výbuchy zlosti, hnev, podráždenia, verbálnej a fyzickej agresivity, násilia a vandalizmu. Tieto deti takto reagujú napr. na prítomnosť neznámeho človeka na chodbe, nového žiaka v škole, nového spolužiaka v triede, rodiča, ktorý chce byť na vyučovacej hodine v triede, nervozitu niektorého učiteľa, odchod na exkurziu alebo výstavu a i.

• preberať v rámci jednotlivých ročníkov len požadované základné učivo a na precvičovanie tohto učiva vyčleniť oveľa dlhší čas, pretože pre deti s poruchami učenia a správania je typická krátkodobá pomät, rýchle zabúdanie zapamätaného, nižšia úroveň abstraktného a logického myšlenia, nízka koncentrácia pozornosti,

nedostatky vo vnímaní

- keďže pre deti s poruchami učenia a správania je charakteristické narušenie všetkých kognitívnych procesov – procesov vnímania, pozornosti, pamäti, reči a myšlenia, už teraz sa ukazuje, že bude pre nich náročné zvládnut komunikáciu v dvoch cudzích jazykoch okrem slovenského a budú na vyučovaní častejšie zlyhávať. V škole sme pristúpili ku kompromisnému riešeniu učiť deti len jeden cudzí jazyk po dohode s rodičmi podľa individuálneho vzdelenovacieho programu.

Problémové deti môžu byť v škole úspešné. Avšak je pre nich dôležité také školské prostredie, ktoré rešpektuje ich individuálne odlišnosti a aby rodičia, učitelia a deti navzájom spolupracovali. V škole, kde je to možné, môžete vidieť, čítiť a počuť veci, ktoré vám potvrdzujú, že tam problémovosť môže kvitnúť.

Problém týchto detí je, že potrebujú školu, ktorá poskytuje pružnú štruktúru, rôzne učebné metódy,

specifický prístup inak budú stále tlačené k tomu, aby sa prispôsobovali, aby prijali štýl, ktorý im nie je vlastný. Deti, ktoré sú trvale nútene sa prispôsobovať, sú vyčerpané a frustrované a po čase sa stávajú neposlušní alebo to vzdajú.

Projekt Deti Európy vznikol, aby pomáhal žiakom s poruchami učenia a správania. To sú presne tie deti, ktoré v iných základných školách považujú za problémové. Na optimálny psychický a harmonický rozvoj potrebujú špecifické prostredie so špeciálnou pedagogikou a psychologickou intervenciou.

PaedDr. Mária Barancová,
Súkromná základná škola a PaSA,
Ružová dolina 29, Bratislava

Prof. Doc. PhDr. Eva Gajdošová, PhD.,
Súkromná pedagogická a sociálna akadémia,
Ružová dolina 29, Bratislava